

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили

НАУКОВІ ПРАЦІ

Видається з грудня 2001 року
Періодичність – двічі на рік

Науковий журнал

Т. 289. Вип. 301

Серія «Філологія. Літературознавство»

Миколаїв
Вид-во ЧНУ імені Петра Могили
2017

Шадріна Т. В. Кордон і дім як онтологічні універсалії в українській канадській літературі.....	86
Шестопалова Т. П. «...Не світ інший, а межі інші, і в цьому вся суть» (феноменологія одного епістолярного тревелогу Юрія Шевельова).....	93
Яковенко І. В. «Стіна пошани»: на перетині політичного та поетичного	100
РОЗДІЛ 3. КУЛЬТУРНО-АНТРОПОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОРДОНІВ, МЕЖ, ПОМЕЖІВ'ІВ У ЛІТЕРАТУРІ	105
Башикірова О. М. Межі «чоловічого» і «жіночого» в сучасній українській романістиці	106
Гайдаш А. В. Репрезентації старіння як пограниччя у драматургії Едварда Олбі	113
Желновач А. О. Художньо-естетична концепція МУРу vs ортодоксальні норми соцреалізму: ціннісний рубіж (на матеріалі драматургічної конференції МУРу)	118
Кропивко І. В. Локальне картографування в українській і польській постмодерній прозі.....	125
Павлюк Х. Б. Відображення тенденцій поезії повсякденності та нової суб'єктивності в текстах сучасної німецької жіночої лірики	132
Сільман К. В. Есеїстика як перехідне жанрове утворення: теоретичний аспект	137
Стороха Б. В. Кордон чужого і колоніальна дифузія	144
Філоненко О. Г. «Faerie» – історії про подорож за межу (на матеріалі британської літератури)	149
Шаф О. В. Трансгендерні смисли в українській ліриці: level zero (гендерно-психологічний ракурс)	155

РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ СТАРІННЯ ЯК ПОГРАНИЧЧЯ У ДРАМАТУРГІЇ ЕДВАРДА ОЛБІ

На матеріалі творів американського драматурга Е. Олбі «Пісочниця», «Американська мрія», «Все скінчено» та «Три високі жінки» в даній розвідці вивчаються зображення пізньої дорослості та процесів старіння як лімінального стану в рамках літературної геронтології. Гіпотезується, що відбувається динаміка старіння літніх персонажів, не зважаючи на зовнішньо оманливий стан спокою, непорушності, бездієвості сюжетної лінії, що притаманне поетиці театру абсурду. Автор моделює «третій вік» амбівалентно: формуючи відчуття непевності та страху у інших дійових осіб, літні персонажі Олбі набувають рис іншості, пограниччя, межі між життям та смертю. Фізична неміч дійових осіб похилого віку компенсується відвертістю у звинуваченні молодших генерацій у стагнації та втраті людських ідеалів. Непорозуміння виникає через конфлікт цінностей. Вікове пограниччя Олбі утворюють не лише генераційні (демографічні) чинники, а й культурні (бездуховність) та економічні (прагнення позбавитися утримання). Висновується, що драматизм старіння у творчості Е. Олбі полягає у конфліктності міжпоколінних стосунків та ейджистській само/стереотипізації.

Ключові слова: геронтогенез; літня жінка; вікові кордони; геронтогрупа; само/стереотипізація.

Низка праць з питання культурного пограниччя [2; 6; 11; 12; 18] свідчить про актуальність цього феномену для нашого часу. Огляд останніх досліджень і публікацій з питань кордонів демонструє два напрями, у яких працюють вчені: геополітичне та соціокультурне пограниччя. В контексті останнього пограниччя представляє собою комплекс різноманітних складових, кожне з яких потребує окремого вивчення. Одним із таких складників є літній вік, який в епоху безпрецедентного збільшення середньої тривалості життя стає викликом для сучасного людства, що виявилось не готовим до зсуву вікових меж, та пов'язаних із ними процесів старіння. Маргіналізація старості, майже весь час присутня в культурі західної цивілізації, поступається місцем анти-ейджистській свідомості лише у другій половині ХХ ст. Історію формування дискримінаційних практик літнього віку західного суспільства досліджували С. де Бовуар, Д. Х. Фішер та Т. Р. Коул. На матеріалі численних артефактів, у тому числі і у художніх творах, дослідники порівнюють геронтогенез (період старіння) із пограничним станом. Літературна геронтологія, мо-лода академічна дисципліна, яка вивчає процеси старіння та художні репрезентації літніх персонажів у красному письменстві та вводить у обіг новий термінологічний апарат (третій вік, четвертий вік, пізня зрілість та ін.), вбачає у метафорі пограниччя старості небезпеку ейджизму. Якщо представники літературної геронтології активно вивчають прозові твори, про що свідчать такі монографії: В. Waxman «From the Hearth to the Open Road: a Feminist Study of Aging in

Contemporary Literature» (1990), К. Woodward «Aging and its Discontents: Freud and Other Fictions» (1991), М. Hepworth «Stories of Ageing» (2000), J. King «Discourses of Ageing in Fiction and Feminism: the Invisible Woman» (2013), – то дослідження драматичних творів, дотичних до дискурсу старіння, залишається відкритим для майбутніх розвідок. Менше з тим, багатовимірність явища кордону рельєфно представлена у драматургії, оскільки «драма звертається до ситуацій, які загрожують зрушеннями, кризами, переворотами у стосунках і відповідно змінами та переломами в долях та людях, які створюють ці стосунки» [4, с. 31], за Б. Костелянцем. Рушійною силою дослідження старіння як межового стану в драмі послужила праця Георгія Злобіна «Пограниччя Едварда Олбі» (1976), в якій вчений використовує метафору рубежу як засадничу концепцію художньо-філософського осмислення буття в п'єсах американського драматурга. Слід зауважити, що спадок Е. Олбі ретельно досліджений як в американській науці про літературу (Х. Блум, К. Бігсбі, Р. Кон, С. Боттомс, М. Гассоу, М. Рудане), так і в пост/радянському літературознавстві (Г. Злобін, В. Паверман, О. Сидорова, В. Шаміна). У вітчизняній американістиці нечисленні дослідження олбіани представлені на високому науковому рівні [1; 7], водночас вивчення п'єс знаменитого драматурга в контексті літературної геронтології залишається поза полем зору академічної спільноти. Відтак, метою даної розвідки є виявлення у драматичних творах Е. Олбі репрезентацій пізньої дорослості та процесів старіння як лімінального стану в рамках літературної

Е. Олбі репрезентації пізньої дорослості та процесів старіння як лімінального стану в рамках літературної геронтології. Серед поставлених завдань статті є: 1) уточнення поняття культурного пограниччя; 2) обґрунтування динаміки старіння літніх персонажів у п'єсах Олбі; 3) встановлення само/стереотипізації при моделюванні дійових осіб літнього віку.

Написані в різні творчі періоди, чотири п'єси Е. Олбі з репрезентаціями геронтогенезу – «Пісочниця», «Американська мрія», «Все скінчено» та «Три високі жінки» – відбивають майже незмінні погляди драматурга на пізню зрілість. У трьох творах з чотирьох у мережах дійових осіб Олбі переважають образи літніх жінок, тоді як персонажі старших чоловіків розроблені лише (і то лише в якості другорядних) у п'єсі «Все скінчено». Спільним знаменником різних сюжетних ліній стає система відносин дійових осіб середнього віку та літнього віку, в якій старість конструється як Іншість з перспективи молодшого покоління. Хоча невирішений міжпоколінний конфлікт присутній у всіх п'єсах про старіння Олбі, у пізніших творах («Все скінчено» та «Три високі жінки») він модифікується на користь прийняття пізньої зрілості іншими віковими групами.

Протагоністом «Пісочниці» (1959) є Бабуся, маленька жінка з блискучими очима. За сюжетом молодші персонажі, дочка Бабусі та чоловік дочки, приносять стару до пісочниці та звалюють її туди в очікуванні смерті старої. Дії головного персонажа здаються немотивованою поведінкою – Бабуся кидається піском у свою дочку, люто верещить, втім невдовзі кидає дитячу лопатку та виголошує коротенький монолог. Перші слова літньої жінки нечленороздільні, а в «її голосі одночасно дитячий сміх та плач», а на обличчі відображаються «збентеження і страх» [14]. Експозиція свідчить про безпомічність Бабусі та втрату контролю над її власним життям. Не дочекавшись людського ставлення від своїх найближчих родичів, Бабуся звертається до глядацької зали. Передовсім літня жінка звинувачує дочку і зятя у відсутності поваги до неї, адже її, 85-річну людину, витягли з дому, запхнули до машини та звалили до пісочної кипи. Без будь-якого переходу Бабуся додає, що вийшовши заміж у 17 років за фермера, вона стала вдовою у 30 років. Та була вимушена сама виховувати «оту здорову коро-ву», маючи на увазі свою дочку, яка вийшла заміж за багатія. Згодом дочка з чоловіком відібрали в Бабусі ферму та переселили її до комори у свій великий міський будинок, де літній жінці видали власну армійську ковдру та посуд. Позбавлений абсурдних висловлювань, монолог Бабусі містить у собі все життя персонажа.

Однак Бабуся завершує монолог висновком, що їй немає на що скаржитися. Її спогади перериває поява Молодої Людини – символічне уособлення Ангела Смерті. Бабуся ніби знущався над дочкою, коли та каже, що не винесе кінця старої: літня жінка переко-нана, що дочка швидко оговтається після смерті матері. Найвищим ступенем абсурду виявляється суїцидальна сцена наступного дня, коли Бабуся власноруч засипає себе піском, в якій прочитуємо небажання літньої людини бути тягарем для близьких. Контраст-

ною та промовистою стає реакція дочки та зятя на дії Бабусі: обидва персонажі раді рушати до світлого майбуття, адже вони «так добре все продумали» [14].

Культурне пограниччя «Пісочниці» утворюється віковими межами та неспівпаданням духовних цінностей різних генерацій. Вивчення Б.Паркером динаміки прикордонних процесів демонструє наявність п'яти базових компонентів, які утворюють явище пограниччя, у тому числі і культурний кордон із лінгвістичною межею [18, с. 87–88]. Комунікативні невдачі унеможливлюють продуктивну взаємодію двох поколінь у «Пісочниці» та формують генераційні кордони між дійовими особами середнього і старшого віку.

У цій короткій одноактній драматург користується прийомом порівняння головного персонажа із дитиною, що в контексті літературної геронтології вважається ейджистським засобом. За даними геронтопсихології, «... патернальна поведінка базується на стереотипі інфантилізації осіб старших вікових груп – упевненості в тому, що вони подібні до дітей унаслідок знижених (порівняно з особами молодого та середнього віку) фізичних та психічних здібностей. У суспільстві домінує думка про те, що самі особи старших вікових груп вітають подібне ставлення до себе; дані досліджень натомість показують, що нав'язлива допомога може бути неправильно сприйнята адресатом – як натяк на його безпорадність» [5, с. 82]. Менше з тим на фоні статичних персонажів середнього віку, літературний портрет Бабусі представлений у динаміці – зміна мовлення (від дитячого белькоту до свідомих спогадів, що набувають форми «перегляду життя»), відкритість до спілкування (знайомство із Молодою Людиною) та рішучість дій – Бабуся прискорює свою смерть. Принагідно наведемо аналіз самогубств у літньому віці, проведений М. М. Гуллетт у праці «Agewise». За спостереженнями американської дослідниці, самовбивства старших людей можуть привести до формування у майбутньому хибної картини світу через відчуття того, що «... відчай є адекватною реакцією на нормальне старіння» [16, с. 43]. М. Гуллетт вважає, що суїцид у пізній зрілості спричинений усвідомленням суб'єктом того, що він/вона стає тягарем для «держави, системи охорони здоров'я, лікарів та, можливо, власних дітей» [16, с. 55]. Гіпотезуємо, що такі геронтомаркери, як стереотипізація протагоністки (інфантилізація Бабусі), її спогади як реалізація концепту «перегляду життя» та вкорочення віку літнього персонажу формують дискурс старіння, який позначений станом лімінальності.

Написана та поставлена через два роки після «Пісочниці», драма «Американська мрія» продовжує розробляти сімейну тематику крізь призму міжпоколінних стосунків. Сам автор вважає свій твір комедією, викриттям штучних цінностей сучасного йому американського суспільства, «звинуваченням у самовдоволенні, жорстокості, безсиллі і порожнечі» [19, с. 48]. Досліджуючи пограниччя як соціокультурне явище, О. Шевчук визначає його як потенційне місце непорозуміння, які відбуваються через конфлікт цінностей [12, с. 92]. Дослідник стверджує, що простір пограниччя набуває знакових, навіть метафізичних

льності» [12, с. 90]. Одним із ментальних кордонів в «Американській мрії» визначаємо вік: 86-річна Бабуся постає носієм цінностей, які недоступні персонажам середнього віку.

У списку дійових осіб присутні ті самі персонажі (Бабуся, Матуся, Татусь, Молода Людина), що і у «Пісочниці», за винятком місіс Баркер. Подібно до свого двійника з «Пісочниці», Бабуся, на думку М. Рудане, виступає «єдиним джерелом життєвої сили» [19, с. 53] в «Американській мрії». Якщо решта персонажів здаються мертвими-за-життя, то Бабуся стоїть осторонь основної групи. Антагонізм середнього та літнього віку настільки потужний, як і у попередній п'єсі. На відміну від двосторінкової «Пісочниці», репліки Бабусі в «Американській мрії» малюють детальнішу картину геронтогенезу з акцентуацією інволюційних процесів, доповнену погрозами Матусі відправити стару до геріатричного будинку. Протиставлена решті дійових осіб, Бабуся формує образ Іншого. Додамо, що «характерною рисою індивіда пограниччя є культурна маргінальність» [2]. З реплік Бабусі в «Американській мрії» дізнаємося про уявлення про пізню зрілість, які побутували у середині ХХ ст. Зокрема такі стереотипи, як глухота і самотність літніх людей та смерть у старості від холоду або пожежі: «Більшість людей думають, що, коли ти стаєш старим, то ти повинен або замерзнути до смерті, або згоріти. Але ти цього не робиш <...> Коли ти стаєш старою, то не можеш поговорити з людьми, тому що люди шарахаються від тебе <...> Ось чому ти стаєш глухий - щоб не чути, яким тоном люди розмовляють з тобою. Ось чому ти йдеш і ховаєшся під ковдру у великому м'якому ліжку, тому що не хочеш чути, як будинок здригається від людей говорять з тобою таким ось тоном. Ось чому старі люди вмирають, зрештою» [13]. Зауважимо, що спостереження літньої людини демонструють переважно негативні конотації останнього етапу життя: «Старі скидають, і плачуть, і відригують, голосно чхають за столом; літні люди прокидаються посеред ночі з криком і розуміють, що вони навіть не засипали; а коли літні люди сплять, то вони намагаються прокинутися і не можуть... не можуть довгий час» [13]. Попри різносторонній аналіз В. Павермана ранніх творів Е. Олбі важко погодитися з твердженням дослідника про те, що Бабуся усвідомлює «безглуздість прожитих років на порозі смерті» [10, с. 76] у п'єсі. Спільним знаменником коментарів старшої пані щодо старості є форма узагальнення («Старі дуже добре слухають; не люблять розмовляти; у них коліти та лавандові парфуми» [13]), яка знеособлює гетерогенність старіння та нівелює позитивні риси, притаманні цьому процесу (наприклад, духовний та інтелектуальний розвиток). Витримані у дусі поезії театру абсурду, узагальнення Бабусі не позбавлені іронічності: так, «старі мають право розмовляти самі з собою; це зовсім не боляче для ясен і навіть приємно», а ще вони – безсоромні [13]. В останній характеристиці літня пані має на увазі прямоту і чесність своїх висловлювань, які дозволяють їй уникати лицемірства та ханжества дійових осіб середнього віку.

По суті, кожна репліка Бабусі звинувачує присутніх персонажів у байдужості, відсутності справжніх почуттів та егоїзмі їх покоління, які вбачають у старших здатність лише скаржитися. «Гадаю, старі люди геть не стримані. Мої очі дивляться у вічність, мій хребет, як цукрова цукерка; у мене крижаний подих, але кому потрібні мої скарги. Скарги старих ніхто не чує, тому що люди вважають їх тільки на це і здатними. І це тому, що люди похилого віку незграбні, в'ялі, жалюгідні, як самі скарги» [13]. При цьому Бабуся користується прийомом самостереотипізації, називаючи себе старою, яка з'їхала з глузду; коментує, що вона вже не є жінкою, що подібна до старого чоловіка, стверджуючи міф про десексуалізацію геронтогенезу. З уст Матусі та місіс Баркер лунають дискримінаційні узагальнення, на кшталт зайвості та безпорадності літніх людей. Схожість двох жінок середнього віку виявляється у тому, що місіс Баркер вже відправила свою стару матір до геріатричного будинку, а Матуся періодично погрожує Бабусі зробити те саме.

Коли Матуся з Татусем отримують свою американську мрію (ідеальну дитину), Бабуся спаковує речі та непомітно спостерігає за персонажами. У фіналі роль літньої пані очужується за традицією епічного театру – вона і персонаж, і автор, і глядач. В останніх рядках комедії, що належать Бабусі, персонаж зупиняє дію, проголошуючи неоднозначний «геппі-енд»: «поки всі щасливі... поки все мають те, чого хочуть... або, як їм здається, що хочуть» [13]. Роль Бабусі змушує замислитися про світобачення старшого покоління, не зіпсоване цивілізаційним поступом.

Олбіанська репрезентація геронтогенезу як пограничного стану в образі Бабусі в «Американській мрії», складна і амбівалентна, відображає національний дух часу середини ХХ ст., та водночас суголосна думці, що «... більшою мірою пограниччя – місце, де відбуваються конструктивні процеси розвитку культури, місце, завдяки якому цивілізація набуває нових властивостей, тим самим маючи змогу до нормального життя у сучасному світі» [12, с. 93]. Зауважимо, що у час своєї прем'єри у 1961 р. комедія Олбі справила неабиякий вплив на американський театр, навіть у ХХІ ст. відбуваються вистави цього твору (у 2008 році в позабродвейському театрі Черрі-Лейн відбулася постановка «Американської мрії» разом із «Пісочницею» завдяки співзвучності мотивів п'єси).

За десять років після успіху «Американської мрії» Едвард Олбі пише твір «Все скінчено», робочою назвою якого була «Смерть». Втім, сюжетною лінією є не стільки смерть, скільки очікування смерті та ставлення до смерті живих людей. У драмі Олбі конструює цілу геронтогрупу літніх персонажів – Дружина, Коханка, Друг, Лікар та Доглядальниця. Крім них у п'єсі задіяні дорослі, середнього віку, діти персонажа, який помирає. Г. Злобін пояснює феномен відсутності помираючого наступним чином: «головна дійова особа – людина за сценою, що вмирає, непересічна особистість, яка служить антитезою мертвої нікчемності родичів і близьких, які зібралися біля ліжка хворого в очікуванні його кінця» [3, с. 279]. К. Барнз метафорично визначає тематику твору як «формальний мемуар смерті» та «симфонію, яка іронічно звеличує

панування смерті» [15]. У побудові сюжетної лінії Барнз також вбачає музичну паралель, визначаючи композицію як вервечку оперних арій, які вимагають найвищої концентрації глядача.

З точки зору літературної геронтології, старші персонажі, зокрема Дружина і Коханка, є дієвішими та динамічнішими в порівнянні з представниками молодшого покоління, з якими вони перебувають у конфлікті. Так, Дружина (між іншим, в одній репліці заявляє, що хоче вбити Дочку) та Коханка вчать Дочку любити, на що Дочка відповідає: «Я надто стара для цього» [8]. Доглядальниця напучує Сина дотримуватися здорового образу життя (крім правильного харчування Доглядальниця рекомендує регулярний секс та помірні дози алкоголю): «Тоді все буде в порядку. Ви дотягнете [до 60 років]. До того часу, коли вам буде пора вмирати. Немає сенсу його наближати» [8]. Розмови присутніх зводяться до розуміння та визначення смерті, яку, наприклад, Лікар, найстарший з усіх дійових осіб, порівнює із застарілою хворобою. Подібно до Дружини та Коханки, Лікар перебуває в міжпоколінньому конфлікті зі своїми родичами. Дізнавшись про 86-річчя Лікаря, один із онуків передрикає швидкий кінець діду. Однак таке передбачення не викликає гніву досвідченого літнього чоловіка: «Раптово я полюбив своїх катів... не буквально, звичайно, але мені захотілося пригорнутися до них... обійняти їх, бо ми шукаємо тепла і навіть любові тих, хто говорить нам, що ми повинні померти, що підійшов наш час» [8]. Вікова полярність зменшується мудрістю старшої людини, що водночас збагачує культурне пограниччя різних генерацій. У драмі «Все скінчено» присутні як форми самостереотипізації літніх дійових осіб (Лікар, Коханка), так і фрагменти «перегляду життя» (Дружина, Коханка, Лікар, Доглядальниця). Потужним маркером динаміки старіння є численні танатологічні рефлексії старших персонажів.

П'єса «Три високі жінки» принесла своєму автору премію Пулітцера в 1994 р. Заявлені у назві твору, три високі жінки (92-річна А, 52-річна Б, 26-річна В) уособлюють кризові вікові періоди однієї людини. У першому акті дія зосереджена навколо літньої А, фізичний стан якої надзвичайно кволий. Втім, її когнітивні функції залишаються активними попри незначні провали у пам'яті: рефлексії про сучасне переможуються спогадами про минуле, які сприяють утворенню «перегляду життя» героїні. На думку П. Мелленкемп, саме А є найцікавішим та найпотужнішим персонажем «Трьох високих жінок»: «Вона постає сукупністю всього життя, усвідомлення якого приходить з віком» [17, с. 325]. Подібно до своїх попередніх творів у «Трьох високих жінках» Олбі про-

довжує розробляти мотиви самотності та байдужості світу до людей літнього віку у формі узагальнень в монологах А. Водночас драматург ще різкіше виопулює фізіологічні геронтомаркери, моделюючи тілесні кордони-обмеження: А страждає через нетримання сечі, усохлу кінцівку, пересування за допомогою ходунків, різкі перепади настрою тощо.

Другий акт побудований за принципом «відсутності присутності» персонажа: «А лежить на ліжку (насправді це манекен з маскою, знятий з особи актриси, що грає роль А, одягненої так само, як і А в 1-му акті. Ми повинні вірити, що це А. Киснева маска на обличчі сприяє цьому» [9]. Однак далі Олбі пропонує нехарактерне для абсурдистської традиції, в якій витримана поетика його п'єс, сюрреалістичне рішення образу А. Літня жінка з'являється гарно вдягненою, зовні здоровою та «дуже розумною під час цього акту» [9]. Персонажі Б та В не дивуються її появі, а згодом всі три героїні починають говорити про себе у множині першої особи «ми», формуючи єдиний образ. У фіналі твору Б та В визначають свій вік як найщасливіший час життя людини, тоді як кульмінаційною промовою стає монолог А: «Найщасливіший момент? (*Тепер до глядачів*) Наближення до фіналу, я думаю; коли все хвили найглибших страждань стихають, залишаючи запашний спокій, приходить час зосередитися на самій великій біді – і тут все висвітлюється – тим, що це кінець. Пройти до кінця і вийти, не втекти зовсім, звичайно, але як би... стати поруч. Не та нісенітниця про друге народження, а просто можливість говорити про себе в третій особі при здоровому глузді» [9]. Крім знайомого по п'єсам «Пісочниця» та «Американська мрія» ефекту очуження при зверненні персонажа до глядачів вбачаємо у розв'язці драми досягнення протагоністкою внутрішньої гармонії та примирення з собою – А бере Б і В за руки та стверджує, що це і є найщасливіша мить [9].

Висновуємо, що репрезентації пізньої зрілості та процесів старіння у п'єсах Е. Олбі «Пісочниця», «Американська мрія», «Все скінчено» та «Три високі жінки» формують вікову алієнацію, яку характеризуємо як культурне пограниччя. Геронтомаркерами динаміки старіння визначаємо міжпоколінні конфлікти дійових осіб, спогади літніх персонажів у формі «перегляду життя», танатологічні рефлексії, само/стереотипізацію тощо. Попри натуралістичність у зображенні хворобливих соматичних процесів пізньої зрілості олбіанська картина геронтогенезу змальовує гідну й відверту старшу людину, носія духовних цінностей та модель для наслідування прийдешнім поколінням.

Список використаних джерел

1. Висоцька Н. О. Сучасна драматургія США / Н. О. Висоцька // Сучасна американська література: проблеми вивчення та викладання : [Матеріали семінару]. – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2002. – С. 167–197.
2. Гуль М. Феномен пограниччя: соціокультурний аспект [Електронний ресурс] / М. Гуль. – Режим доступу : <http://eprints.ua.edu/1354/>.
3. Злобин Г. П. Пограничье Эдварда Олби / Г. П. Злобин // Олби Э. «Смерть Бесси Смит» и другие пьесы / Эдвард Олби. – М. : Прогресс, 1976. – С. 275–308.
4. Костелянец Б. О. Драма и действие. Лекции по теории драмы / Б. О. Костелянец. – М. : Совпадение, 2007. – 503 с.
5. Крайніков Е. В. Геронтологія: словник-довідник / Е. В. Крайніков. – К. : Паливода О.В., 2010. – 352 с.

1. Кривицька О. Дискурс пограниччя в соціокультурних дослідженнях: теоретико-методологічні аспекти / О. Кривицька // Наукові записки ІІІЕНД ім. Ф. Е. Курбаса НАН України, 2015. – Випуск 4(78). – С. 173–197.
2. Макаренко Ю. Г. «Театр абсурду» в пізній творчості Едварда Олбі: дисертація на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.01.04 / Макаренко Юлія Григорівна. – Сімферополь, 2011. – 224 с.
3. Олбі Э. Всё кончено [Електронний ресурс] / Эдвард Олби. – Режим доступу: http://ocr.krossw.ru/html/olbi/olbi-all_overls_1.htm.
4. Олби Э. Три высокие женщины [Електронний ресурс] / Эдвард Олби. – Режим доступу: http://samlib.ru/m/marholia_g_m/triwysokiezhenshiny.shtml.
5. Паверман В. М. Драматургия Эдварда Олби 60-х годов XX века: [Учеб. пособие] / В. М. Паверман. – Екатеринбург: Издательство Уральского университета, 2004. – 140 с.
6. Сухомлинов О. М. Культурні пограниччя: новий погляд на стару проблему / О. М. Сухомлинов. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток Лтд», 2008. – 212 с.
7. Шевчук О. Пограниччя як соціокультурне явище / О. Шевчук // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». – Серія «Культурологія». – Випуск 6. – Острог: Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2010. – С. 87–94.
8. Albee E. American Dream [Електронний ресурс] / Edward Albee. – Режим доступу: http://mark.levengood.people.cpsc.edu/HIS132/LessonDocs/Albee_AmericanDream.pdf.
9. Albee E. The Sandbox [Електронний ресурс] / Edward Albee. – Режим доступу: <http://bentonenglish.com/wp-content/uploads/2014/03/sandboxtext.pdf>.
10. Barnes C. Stage: 'All Over', Albee's Drama of Death, Arrives [Електронний ресурс] / C. Barnes. – Режим доступу: http://www.nytimes.com/books/99/08/15/specials/albee-allover.html?_r=1.
11. Gullette M. M. Agewise: Fighting the New Ageism in America / Margaret Morganroth Gullette. – Chicago: The University of Chicago Press, 2011. – 294 p.
12. Mellencamp P. From Anxiety to Equanimity / Patricia Mellencamp // Figuring age: women, bodies, generations / [Kathleen Woodward, ed.]. – Bloomington: Indiana UP, 1999. – P. 310–328.
13. Parker B. J. Toward an understanding of borderland processes / B. J. Parker // American Antiquity. – 2006. – Vol. 71, No. 1. – P. 77–100.
14. Roudané M. C. Understanding Edward Albee / M. C. Roudané. – Columbia: University of South Carolina Press, 1987. – 221 p.

А. В. Гайдаш,

Київський університет імені Бориса Грінченка, г. Київ, Україна

РЕПРЕЗЕНТАЦИИ СТАРЕНИЯ КАК ПОГРАНИЧЬЯ В ДРАМАТУРГИИ ЭДВАРДА ОЛБИ

На матеріалі произведених американського драматурга Е. Олбі «Песочница», «Американская мечта», «Все кончено» і «Три высокие женщины» в статті вивчаються зображення старості і процесів старіння як лімінальних состояний в рамках літературної геронтології. В результаті проведеного аналізу спостерігається динаміка старіння попліх персонажів, несмотря на внешне обманчивое состояние покоя, незбылности, отсутствия действия в сюжетной линии, что присуще поэтике театра абсурда. Автор моделирует «третий возраст» амбивалентно: формируя ощущение неуверенности и страха в других действующих лиц, попліх персонажи Олби приобретают черты инаковости, пограничья, границы между жизнью и смертью. Физическая немощь действующих лиц попліхого возраста компенсируется откровенностью в обвинении младших поколений в стагнации и потере человеческих идеалов. Недоразумение возникает из-за конфликта ценностей. Возрастное пограничье Олби образуют не только поколенческие (демографические) факторы, но и культурные (бездуховность) и экономические (стремление избавиться от иждивенца). В выводах обобщаются репрезентации старения в творчестве Э. Олби, представленные межпоколенческими конфликтами и эйдгистской само/стереотипизацией.

Ключевые слова: геронтогенез; попліхая женщина; возрастные границы; само/стереотипизация; геронтогруппа.

А. В. Gaidash,

Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Ukraine

REPRESENTATIONS OF AGING AS BOUNDARY SITUATIONS IN EDWARD ALBEE'S DRAMA

The purpose of this article is to study the portrayals of late adulthood and processes of aging as liminal conditions in the framework of literary gerontology. The play studies are *Sandbox*, *American Dream*, *All Over* and *Three Tall Women*. The methods used in the article are mixed: historical data processing, close reading technique, and analyses of interdisciplinary resources (literary gerontology, age studies, age psychology). The author of the paper aims to demonstrate the dynamics of aging of elderly characters despite the outward action-free poetics of the theater of absurd. Albee uses ambivalent models of «the third age»: the senior characters embody features of Otherness, borderland, border between life and death. Yet physical weakness of the elderly dramatis personae is balanced out by their honesty in the conviction of the younger generations of stagnation and loss of human ideals. Intergenerational misunderstanding occurs because of conflicting values. Aging as borderland in Albee's dramas stem from generational (demographic), cultural (lack of spirituality) and economic (the desire to get rid of the dependents) factors. The paper concludes that representations of aging in the plays by Edward Albee are expressed via intergenerational conflicts, thanatological reflections, memories as the implementation of the concept of «life review» and self-stereotyping of the elderly characters. The results can be practical for the classes of US literature and literary gerontology.

Key words: old age; elderly women; borderland; self-stereotyping; intergenerational conflicts.